

provided on the methodology of creating a database, its search capabilities, worksheets and the importance of such information for readers. The database is valuable for the study of the past of our region, the distribution of regional information on a qualitatively new level.

Key words: calendar of significant dates, local history, Khmelnytskyi region, famous countrymen, historical events and objects, Khmelnytskyi Regional Library for Children named after T.G. Shevchenko.

УДК 027.7:004(477.43)

Оксана Мацей,
м. Хмельницький

АВТОМАТИЗАЦІЯ КНИГОЗБІРЕНЬ ЗВО ХМЕЛЬНИЧЧИНИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено історію впровадження автоматизації в бібліотеках закладів вищої освіти Хмельниччини, які входять до обласного методичного об'єднання, простежується трансформація бібліотек від традиційних книгозбірень до сучасних інформаційних центрів, наголошується на важливості збирати та зберігати відомості з історії автоматизації бібліотек.

Ключові слова: *бібліотеки закладів вищої освіти, підвищення кваліфікації, автоматизація бібліотечних процесів, АБІС, інтернет-технології, вебсайти бібліотек, бази даних, електронний каталог, електронна бібліотека, корпоративна співпраця, дистанційне обслуговування.*

В сучасних бібліотеках разом із розвитком та запровадженням інформаційних технологій вдосконалюється і обслуговування користувачів, розширюється спектр послуг, відбувається пошук оптимальних інноваційних форм і методів для підвищення якості обслуговування. Значення бібліотек нині визначається вже не кількістю друкованих видань у фонді, не обсягом передплат, а готовністю надавати доступ до повнотекстових електронних документів та світових інформаційних ресурсів.

Тепер важко знайти книгозбірню, в якій не було б автоматизовано основні бібліотечні процеси, не вівся електронний каталог, не було власного сайту та сторінки в соціальній мережі, не надавався доступ до БД, тож важко повірити, що не так давно книгозбірні працювали без інтернету, комп'ютерної техніки, електронних каталогів, повнотекстових баз даних тощо.

Мета статті – висвітлити історію впровадження автоматизації в бібліотеках обласного методичного об'єднання, відобразити особливості процесу автоматизації основних бібліотечних процесів.

За матеріалами річних звітів прослідкуємо розвиток бібліотек Хмельницького методичного об'єднання від моменту придбання першого комп'ютера до сьогодення [3].

Першою бібліотекою в області, яка започаткувала автоматизацію бібліотечних процесів, була наукова бібліотека Хмельницького національного університету (тоді бібліотека Хмельницького технологічного інституту). Автоматизація цієї книгозбірні розпочалася у 1992 році із придбанням ЕОМ «MAZOVIA CM 1914» та програми автоматизації технологічних процесів «Бібліотека 2.0». З 1995 року інвентарна книга, каталожні картки та книжкові формуляри велися вже у автоматизованому режимі. На основі електронного каталогу за запитами читачів формувались інформаційні списки літератури, на кінець 1996 року ЕК бібліотеки нараховував вже 3615 записів. У 1997 році для бібліотеки було придбано перших три (на той час найпотужніших) комп'ютери Pentium 166, принтер Epson LX-300, ксерокс для обслуговування користувачів, мережеве обладнання, розпочато роботу зі створення бібліотечної мережі. Штат бібліотеки поповнився інженером-програмістом і техніком, а наступного року було створено відділ автоматизації, який очолила В. О. Глухенька.

Досить важливим для книгозбірні у впровадженні в роботу автоматизованих технологій став 1998 рік, протягом якого було встановлено 6 ПК, 4 принтери, сканер, ксерокс; створено автоматизовані робочі місця у відділах комплектування, інформаційно-бібліографічному, автоматизації та в кабінетах адміністрації; обслуговування користувачів здійснювалося з використанням повнотекстових БД. Усі ПК були під'єднані до інтернету та об'єднані в локальну мережу бібліотеки і університету, на сайті навчального закладу розміщено бібліотечну вебсторінку, але вже з травня 1999 року бібліотека мала власний вебсайт, який лише за три місяці відвідали 1640 користувачів, а за 2000 рік - близько 6000.

З розвитком комп'ютерної мережі постало питання придбання сучасного програмного продукту для бібліотеки. Після тривалих пошуків у серпні 1999 року придбано вітчизняний програмний продукт «УФД. Бібліотека» ТОВ Український Фондовий Дім. Того ж року для читачів встановлено 5 нових ПК у залі каталогів та в читальному залі 8-го поверху. Із запровадженням програми «УФД. Бібліотека» з 2000 року читачі отримали можливість користуватися електронним каталогом, здійснювати пошук за автором, тематичними рубрикаторами, назвою документа, роком видання, УДК, ISBN, мовою, типом та видом видання.

З того ж року розпочалося штрихкодування нових надходжень, підсобних фондів структурних підрозділів, а у вересні 2001 року у відділі економічної літератури проведено експеримент із запровадження нової технології - реєстрації видачі документів у автоматизованому режимі, яка через рік почала впроваджуватись і в інших відділах книгозбірні.

На кінець 2001 року в бібліотеці було створено розгалужену локальну мережу із 33-х комп'ютерів, розроблено та апробовано програми «Читацький формуляр», «Читацький квиток», запроваджено електронний формуляр читача, продовжено ретроспективне введення документів в електронний каталог [2, с. 55-63]. Тоді ж розпочалося автоматизоване обслуговування студентів 1-2 курсів, що сприяло значному скороченню черг читачів.

У 2001 році бібліотека Хмельницького національного університету (на той час Хмельницького державного університету – ХДУ) очолила Хмельницьке обласне методичне об'єднання (МО) бібліотек ЗВО, створене з метою удосконалення методичного керівництва бібліотеками вищих навчальних закладів згідно з Наказом МОН України за № 121 від 14.03. 2001 р. До об'єднання увійшли бібліотеки: Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету (КПДУ, сьогодні Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (К-ПНУ)), Подільської державної аграрно-технічної академії (ПДАТА, нині ЗВО «Подільський державний університет») та Хмельницького інституту регіонального управління і права

(ХІРУП, зараз Хмельницький університет управління і права (ХУУП)). Маючи досить вдалий досвід щодо автоматизації основних бібліотечних процесів, НБ ХНУ не лише ділилася своїм досвідом з бібліотеками України (насамперед з книгозбірнями методичного об'єднання), але й стала своєрідним консультаційним центром з цього питання. Проведення нарад, семінарів, екскурсій книгозбірнею для директорів бібліотек ЗВО Хмельниччини та ректорів навчальних закладів позитивно вплинуло на прийняття рішення щодо автоматизації бібліотек об'єднання. Тим паче, що на початку 2000-х років освітній процес потребував нагального впровадження автоматизованих технологій у бібліотеки, розробки та застосування АБІС, розвитку ресурсної бази, зокрема створення БД. Тож розпочався період технічної модернізації бібліотечних процесів книгозбірень методичного об'єднання, який охопив усі напрями діяльності бібліотек. Наприкінці 2003 року бібліотеки методичного об'єднання вже мали непогані результати у впровадженні автоматизації.

Зокрема, до бібліотеки К-ПНУ у 2003 році було передано 2 комп'ютери, але спеціалізоване програмне забезпечення ще не придбано. Наявна техніка використовувалася для роботи користувачів з CD-ROM («Законодавство України», «Український реферативний журнал», «Освіта України» та електронні версії лекцій викладачів університету). Розпочато роботу з ретроконверсії алфавітного каталогу, проведено роботи з підключення читального залу № 2 до комп'ютерної мережі університету.

Для бібліотеки ПДАТУ придбано 2 комп'ютери та 1 принтер, розпочато роботу зі створення ЕК. Оскільки спеціального програмного забезпечення не було, у програмі Microsoft Word велася БД «Алфавітний каталог», яка на 1.01.2004 р. містила 6734 записи; бібліографічні бази даних «Бібліографія науковців академії», «Нова література», «Анотований список нової літератури за рік», анотований перелік «Каталоги і картотеки бібліотеки»; створено електронний варіант «Архіву виконаних довідок», базу даних «Етнографія Поділля» та БД «Словник найбільш вживаних технічних термінів».

Бібліотека ХУУП отримала 3 комп'ютери. На основі програми «Ірбіс» в бібліотеці вівся електронний каталог на нові надходження книг та дисертацій, було розпочато внесення в ЕК аналітичних описів. Існуюча техніка використовувалася для створення СКС в електронному вигляді, формування списків нових надходжень, проведення аналізу книгозабезпечення.

Повноцінно функціонував і вебсайт бібліотеки ХНУ, який доповнився новими сторінками та базами даних. Здійснювалась електронна видача документів на 3-х абонементів та 3-х читальних залах (з 9 автоматизованих робочих місць). У програмі «УФД. Бібліотека» в читальних залах вівся автоматизований облік читачів, книговидачі та відвідувань. Продовжувалася робота зі створення ЕБ (наповнення новими матеріалами та забезпечення доступу до них). Бібліотекою підтримувалася БД (у системі ЕК, бібліографічні, повнотекстові, зокрема й власної генерації), електронний каталог містив понад 95 тис. бібліографічних записів. У автоматизованому режимі здійснювався аналітичний розпис усіх періодичних видань, які отримувала бібліотека, завершилася рекаталогізація активного фонду книгозбірні. За рік було створено 11 нових автоматизованих робочих місць. Загалом у бібліотеці на кінець 2003 року нараховувалося 52 ПК, 19 принтерів, 3 сканери, 3 ксерокси.

Попри отримані результати книгозбірні не зупинялися на досягнутому, а активно продовжували впроваджувати новітні інформаційні технології, аби бути доступними, відкритими, вчасно усувати недоліки та надавати якісні інформаційні послуги для користувачів – студентів, викладачів, науковців. Та діяльність у новому для книгозбірень напрямі вимагала опанування фахівцями бібліотек нових компетенцій, володіння інформаційною грамотністю. У бібліотеках на заняттях з підвищення кваліфікації проводилися тренінги, консультації та практичні заняття в межах «Школи комп'ютерної освіти» (ХНУ, К-ПНУ, ПДАТУ, ХУУП), «Школи передового досвіду» (К-ПНУ, ХУУП), в системі «Бібліотечні уроки» (ХНУ, ПДАТУ).

Значному поштовпу впровадження автоматизації в бібліотечні процеси сприяла діяльність наукової бібліотеки Хмельницького національного

університету як обласного методичного центру. Головна книгозбірня об'єднання приділяла значну увагу підвищенню кваліфікації фахівців книгозбірень-членів методичного об'єднання, зокрема, проводила заняття з підвищення кваліфікації та семінари, надавала практичну допомогу з комп'ютеризації бібліотечних процесів, проводила майстер-класи і тренінги з використання персональних комп'ютерів в роботі, надавала методичні поради, консультації (у телефонному режимі, через електронну пошту), також діяла «Школа комп'ютерної грамотності», надсилалися методичні й рекомендаційні матеріали та нормативно-регламентуюча документація на основні процеси тощо.

Особливе місце в системі підвищення кваліфікації працівників бібліотек методичного об'єднання займали науково-практичні конференції, круглі столи, спрямовані на глибоке вивчення досвіду, теоретичне його осмислення, вироблення практичних рекомендацій. Наукова бібліотека ХНУ стала організатором заходів, які дотепер щорічно проводить на базі різних бібліотек об'єднання, що дає змогу книгозбірням обмінюватися досвідом роботи.

У 2002 році на сайті бібліотеки була створена сторінка «Методичне об'єднання» (http://library.khmnu.edu.ua/?page_id=1554), де представлено керівні документи, віртуальну виставку «Сучасна бібліотека: напрями та стратегії розвитку» (можна не лише переглянути інформацію про новинки, але й, ознайомившись зі змістом, замовити документи або копії певних сторінок представлених видань), інформацію про всі конференції та семінари, які проводились для МО (програми їх проведення, повні тексти доповідей, які супроводжуються мультимедійними презентаціями, а також фотозвіти заходів); повнотекстову БД інформаційного бюлетеня «Бібліотека в освітньому просторі», рубрику «Фахівцю на замітку», яка містить фахові матеріали, що сприяють підвищенню кваліфікації працівників та їхньому творчому й професійному зростанню.

Для бібліотек методичного об'єднання НБ ХНУ у 2005 році започатковувала випуск інформаційного бюлетеня «Бібліотека в освітньому

просторі», на сторінках якого, зокрема, розміщує практичні та теоретичні поради з автоматизації бібліотечної діяльності (автоматизація книговидачі, бібліографічної діяльності, запровадження автоматизованого обліку бібліотечних показників, створення віртуальних виставок, формування фонду електронних документів, впровадження новітніх інформаційних технологій тощо).

Спільні дії фахівців бібліотек дали гарні результати. Із традиційних книгозбірень бібліотеки об'єднання за кілька років перетворилися на потужні інформаційні центри. Значне поживлення в напрямі автоматизації відбулося у 2008 році, коли більшість бібліотек отримали нові ПК: на кінець року загальна кількість комп'ютерів по бібліотеках ЗВО області становила 137 одиниць (з них 109 – АРМ, 102 ПК мали доступ до Інтернету). Найбільша кількість ПК у НБ ХНУ – 63, бібліотека К-ПНУ на кінець 2008 року мала 29 ПК, ПДАТУ – 22, ХУУП – 20 та бібліотека ХГПА, яка приєдналася до обласного методичного об'єднання у 2004 році – 3 ПК. Персональні комп'ютери бібліотек було підключено до локальної мережі навчальних закладів, усі бібліотеки об'єднання працювали з АБІС: книгозбірня ХУУП – з власним програмним продуктом «Філін», розробленим фахівцями університету; 4 бібліотеки об'єднання (К-ПНУ, ПДАТУ, ХНУ та ХГПА) – з програмним забезпеченням «УФД. Бібліотека», яке дало можливість автоматизувати основні технологічні процеси. Книгозбірні активно працювали над створенням та наповненням електронних каталогів, сукупна кількість бібліографічних записів в ЕК бібліотек об'єднання становила на той час понад 250 тисяч. Рекаталогізацію активного фонду продовжили бібліотеки К-ПНУ та ПДАТУ. У автоматизованому режимі здійснювався аналітичний розпис збірників та всіх періодичних видань, які передплачували книгозбірні, а бібліотека ХНУ продовжила роботу з обміну аналітичними записами (журналів) електронного каталогу з Хмельницькою обласною бібліотекою для юнацтва.

За 2008 рік бібліотеками МО (ХНУ, К-ПНУ, ПДАТУ та ХУУП) було надано понад 20 тис. довідок, виконаних у автоматизованому режимі за

допомогою ЕК та мережі Інтернет, доступ до якої на той час мали вже усі бібліотеки об'єднання. Тривала робота книгозбірень з формування фонду електронної бібліотеки (створювалися електронні версії підручників, навчальних посібників, газетних та журнальних матеріалів, здійснювався облік в ЕК накопиченого матеріалу). Паралельно створювався фонд на електронних носіях (на кінець 2008 року кількість CD-ROM у бібліотеках об'єднання нараховує 1195 дисків: НБ ХНУ – 673; бібліотека К-ПНУ – 367; ПДАТУ – 10; ХУУП – 100 та ХГПА – 45).

На основі програмного забезпечення формувалися списки нових надходжень, аналізувалася книгозабезпеченість навчальних дисциплін.

Власний вебсайт мала бібліотека ХНУ, книгозбірні К-ПНУ, ПДАТУ та ХУУП наповнювали сторінки бібліотек на сайтах навчальних закладів.

Наукова бібліотека ХНУ здійснювала у автоматизованому режимі обслуговування користувачів та облік статистичних показників. Використання пін-кодів у бібліотеці дозволило відмовитися від традиційних форм обслуговування, зокрема ведення читацьких формулярів та каталогів - інформацію про нові надходження користувачі отримували за допомогою ЕК, як у залі електронної інформації, так і онлайн через сайт бібліотеки.

Працівники книгозбірні Кам'янець-Подільського національного університету обслуговували студентів першого курсу денної та заочної форм навчання, спеціалістів, магістрантів, аспірантів за читацькими картками зі штрих-ковою нумерацією, а читальний зал економічного факультету 2008 року став вже четвертим підрозділом, який перейшов на автоматизований облік документовидачі.

З початку 2008 року бібліотека ХУУП на основі програми «Філін» розпочала підготовку до автоматизованої документовидачі: робочі місця персоналу облаштовувалися комп'ютерами та сканерами для зчитування штрих-кодів, формувалася електронна база читачів бібліотеки.

У структурі бібліотек ХНУ, К-ПНУ, ХУУП функціонував окремий підрозділ – відділ інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення.

Електронні читальні зали відкрито для відвідувачів бібліотек ХНУ, К-ПНУ та ХУУП. У двох читальних залах бібліотеки ПДАТУ працювали комп'ютерні класи.

З метою вивчення стану інноваційної діяльності бібліотек об'єднання та виявлення рівня готовності працівників до подальших інноваційно-технологічних змін (удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування, вивчення стану інформаційних послуг, визначення шляхів для запровадження новітніх інформаційних технологій та розширення уявлень працівників про бібліотечні інновації) бібліотекою ХНУ було проведено опитування директорів та провідних фахівців бібліотек методичного об'єднання «Готовність бібліотекарів до змін та оцінка стану інноваційної діяльності бібліотеки» (підсумки анкетування, висновки та рекомендації обговорювалися під час проведення науково-практичного семінару «Основи бібліотечної інноватики», 2010 р.). Соціологічне дослідження показало, що для діяльності книгозбірень закладів вищої освіти характерна інноваційна спрямованість. Працівники бібліотек, які проробили чималу роботу із впровадження автоматизації в бібліотечні процеси, налаштовані на досягнення позитивних змін у роботі книгозбірень [4, с. 65-80].

Маючи гарну МТБ, програмне забезпечення, знання та досвід роботи бібліотеки об'єднання розпочали новий етап автоматизації, впровадження новітніх технологій, корпоративної співпраці, розширення асортименту послуг для користувачів.

У 2010 році до методичного об'єднання приєдналася бібліотека Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту (ХКТЕІ), яка на той час вже мала 34 ПК та власний програмний продукт «Бібліограф». Отже, загальна кількість комп'ютерів по бібліотеках об'єднання суттєво збільшилася і склала 171 ПК. Отримуючи методичну та консультативну допомогу від бібліотеки ХНУ, фахівці книгозбірні ХКТЕІ вже через рік впровадили автоматизовану книговидачу, створили ЕК на підручковий фонд та розпочали рекаталогізацію художньої літератури.

Кількість технічних засобів на 1.01.2011р.	НБ ХНУ	Бібліотека К-ПНУ	НБ ПДАТУ	Бібліотека ХГПА	НБ ХУУП	Бібліотека ХКТЕІ	Разом
кількість комп'ютерів	61	31	22	3	20	34	171
к-сть копіювально-множильної техніки	26	4	1	-	1	3	35
к-сть АРМ	57	31	22	-	20	34	164
для співробітників	43	11	3	-	10	3	70
для користувачів	14	20	19	-	10	31	94
к-сть ПК, які мають доступ до мережі Інтернет	57	30	22	-	19	34	162

Таб. 1. Кількість технічних засобів по бібліотеках МО

З 2011 року бібліотеки результативно працювали над формуванням ЕБ. На той час БД НБ ХНУ «Електронна бібліотека», започаткована 2004 року, містила 6140 повнотекстових документів. Бібліотека ХУУП розпочала роботу з наповнення електронної бібліотеки, створює електронну колекцію навчально-методичної літератури для студентів денної форми навчання.

Книгозбірня К-ПНУ в ЕБ розпочала наповнення розділу «Наукові праці викладачів та співробітників Кам'янець-Подільського національного університету». За підтримки керівництва ХКТЕІ бібліотекою придбано та запроваджено в роботу програмний комплекс «Електронна бібліотека». Наприкінці 2012 року БД «Електронна бібліотека» нараховувала 815 документів.

У 2014 році також приступила до роботи з формування ЕБ книгозбірня ПДАТУ. Робота просувалася повільно, оскільки коштів для придбання

технічних засобів і програмного забезпечення не виділялося (ремонт і технічна підтримка ПК проводилися за власні кошти співробітників книгозбірні), до того ж не було фахівця з комп'ютерних технологій.

У 2012 році усі бібліотеки об'єднання (окрім ХГПА) отримали доступ до мережі Інтернет через використання технологій WiFi. Відтепер у читальних залах користувачі мали можливість безкоштовно користуватися інтернетом та працювати з власною портативною комп'ютерною технікою (усі робочі місця для відвідувачів були обладнані розетками).

Беручи приклад з НБ ХНУ, яка повністю автоматизувала основні бібліотечні процеси, зокрема й обслуговування, серед бібліотек об'єднання проводилася активна робота в напрямі автоматизації обслуговування. Електронний формуляр, в якому була відображена вся інформація про видані документи та терміни їх повернення, замінив традиційний паперовий формуляр. На 2012 рік у бібліотеці К-ПНУ створено електронну базу даних єдиного користувача. На початку кожного навчального року студенти-першокурсники отримували штрихкодовані читацькі квитки. Розпочато введення БД «Книгозабезпечення» в АБІС «УФД. Бібліотека».

У книгозбірні ХУУП було створено електронну базу даних читачів книгозбірні, на всіх пунктах видачі літератури впроваджено електронний підпис користувача. Окрім того, книгозбірня перейшла на електронний (автоматизований) облік фонду у програмі «Філін».

У бібліотеці ХКТЕІ з 2010 року процес книговидачі та обслуговування всіх користувачів переведено в автоматизований режим. Запис книг в електронний формуляр здійснювався через сканування штрих-коду і мав підтвердження за допомогою електронного підпису користувача.

Для реєстрації читачів та книговидачі в бібліотеці ХГПА одночасно використовувалися стандартний та електронний формуляри читача, така система обслуговування для цієї бібліотеки актуальна і сьогодні.

Стандартний формуляр читача для реєстрації та обслуговування читачів продовжувала використовувати НБ ПДАТУ. Формуляри розставлялися по

факультетах, курсах, а в межах курсів - за номерами, формуляри кожного факультету мали свою кольорову гаму. На жаль, бібліотека через постійні обмеження у фінансуванні (як наслідок, нестачу ПК, відсутність програмного забезпечення тощо) не змогла автоматизувати процес видачі документів і стандартний (паперовий) формуляр читача використовується дотепер.

Враховуючи значну роль бібліотек у поширенні знань та наданні інформаційних послуг своїм користувачам, зростала необхідність впровадження в роботу книгозбірень інтернет-технологій, удосконалення бібліотечних вебсайтів та сторінок на сайтах навчальних закладів. Власний сайт продовжувала наповнювати НБ ХНУ, у 2012 році було створено сайт бібліотеки К-ПНУ, а книгозбірні ХУУП, ХГПА та ХКТЕІ мали свої сторінки на сайтах ЗВО. Через два роки сторінку бібліотеки створено і на сайті ПДАТУ, тож на кінець 2014 р. усі бібліотеки об'єднання мали власні сайти або сторінки на сайтах навчальних закладів. Користувачі бібліотек МО через сайти та сторінки отримали доступ до електронного каталогу, електронної бібліотеки, віртуальних виставок, електронного читацького формуляра, МБА та ЕДД, сервісів віртуальної довідкової служби. З квітня 2006 року на сайті бібліотеки ХНУ розпочала роботу віртуальна довідкова служба – нове технологічне рішення традиційного довідково-бібліографічного обслуговування. Неодноразово порушувалося питання створення віртуальної довідкової служби в науковій бібліотеці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, а з листопада 2014 року «Віртуальна довідка» почала надавати бібліографічну допомогу користувачам книгозбірні. Наступного року для задоволення інформаційних потреб користувачів на сайті бібліотеки ХГПА також було створено віртуальну довідкову службу. За матеріалами звітів про роботу бібліотек об'єднання за 2015 рік [3] в межах віртуальної довідкової служби надано 167 віртуальних довідок (НБ ХНУ – 156, НБ К-ПНУ – 9, бібліотека ХГПА – 2). А з початком пандемії COVID-19 кількість запитів до віртуальної служби зросла і у 2020 році загальна кількість виконаних віртуальних довідок становила 173. З розвитком

віртуальної довідкової служби суттєво збільшився і відсоток від загальної кількості довідок, виконаних у автоматизованому режимі бібліотеками МО: 2008 р. – 30%; 2011 р. – 60,1%; 2022 р. – 73%.

Надавалися послуги користувачам бібліотеки МО і через службу МБА. У 2009 році НБ ХНУ розпочала роботу з бланками електронного замовлення документів по МБА через сайт бібліотеки, що зумовило збільшення кількості абонентів МБА, особливо студентів. На жаль, з 2012 року через брак коштів припинила роботу служба МБА у бібліотеках ХКТЕІ, ХУУП та ХГПА, разом із тим почала розвиватися і набирати популярності нова послуга – ЕДД. За 2015 рік на замовлення бібліотек-абонентів зроблено 275 сторінок електронних копій та надіслано в межах ЕДД замовникам (книгозбірні ХНУ, К-ПНУ, ПДАТУ).

Інформаційні продукти бібліотек, представлені в електронному середовищі та адресовані широкому колу користувачів, постійно видозмінювалися та розвивалися у змістовному і візуальному плані із залученням новітніх технологій і програмного забезпечення. Бібліотеки об'єднання з 2011 року розпочали роботу зі створення віртуальних виставок і згодом така форма представлення та популяризації ресурсів стала трендовою серед користувачів бібліотек. За статистичними даними у 2012 році на сайтах бібліотек об'єднання було розміщено 39 віртуальних виставок (для порівняння, у 2022 році – 124), на яких представлено 989 книг (НБ ХНУ – 21 виставка, бібліотека К-ПНУ – 8, НБ ХУУП – 10). Фахівці бібліотек вчилися робити фото та відеорепортажі про масові заходи, використовувати наявні технічні засоби та програмне забезпечення для створення буктрейлерів (НБ ХНУ, ХУУП, К-ПНУ), проведення просвітницьких заходів (віртуальних подорожей, мультимедійних презентацій, відеоблогів, літературних вікторин проведених через сайт бібліотек тощо) та заходів з підвищення кваліфікації. Згодом бібліотеки ХНУ, К-ПНУ та ХУУП розпочали роботу з популяризації книгозбірень, ресурсів та послуг у соціальних мережах Фейсбук, Інстаграм, Ютуб.

Автоматизація сприяла також корпоративній співпраці бібліотек ЗВО з публічними книгозбірнями області. Суттєвим здобутком такої співпраці стало

створення у 2011 році «Зведеного електронного каталогу бібліотек Хмельницької області», мета якого - підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування та розширення інформаційних можливостей користувачів; модернізація управління бібліотечними ресурсами, формування нового контентного середовища та розкриття інформаційного потенціалу ресурсів бібліотек. Корпоративний проєкт, який наразі є досить популярним серед користувачів, об'єднав ресурси 7 книгозбірень: чотирьох ЗВО (НБ ХНУ, бібліотеки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту) та трьох публічних (Хмельницької обласної бібліотеки для юнацтва, обласної бібліотеки для дітей імені Т. Шевченка та Хмельницької міської ЦБС) [1, с. 388-398]. Фахівцями НБ ХНУ розроблено програмне забезпечення до БД «Зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області» та встановлено на вебсервер бібліотеки.

Разом зі створенням Зведеного електронного каталогу бібліотек Хмельниччини започатковано співпрацю з обміну електронними записами аналітичного розпису статей періодичних видань. У 2012 році між науковою бібліотекою Хмельницького національного університету та науковою бібліотекою Кам'янець-Подільського національного університету імені І.Огієнка підписаний договір про обмін аналітичними описами журналів. Спочатку для обміну було визначено по 10 назв журналів з обох сторін. Згодом до проєкту приєдналася Хмельницька обласна бібліотека для юнацтва.

Бібліотека К-ПНУ започаткувала підготовку галузевого сегменту реферативної інформації з психологопедагогічних питань і оприлюднення його у електронній реферативній базі даних ДНПБ України ім. В. Сухомлинського. Для цієї БД реферувалися 2 збірники: «Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: корекційна педагогіка і психологія», «Проблеми дидактики історії: зб. наук. праць». Працівники бібліотеки ХГПА здійснювали реферування статей наукового видання ХГПА

«Педагогічний дискурс» та надсилали до Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. Сухомлинського та Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського.

Наразі бібліотеки об'єднання беруть активну участь у корпоративному проєкті «Науковці Хмельниччини» – БД, яка функціонує як краєзнавчий інформаційний ресурс, що максимально повно розкриває життєвий шлях та наукову діяльність вчених, котрі мають звання «доктор наук», «професор».

База даних «Наукові видання ЗВО Хмельницької області» – ще один вдалий корпоративний проєкт, створений з метою популяризації та просування наукових доробків університетів у вітчизняний та міжнародний інформаційний простір.

З кожним роком розширюється інформаційна наповненість сайтів та сторінок бібліотек методичного об'єднання, з'являються нові рубрики «Наукометрія» «Наукометричні БД», «Академічна доброчесність» та ін., електронні архіви інституційних репозитаріїв навчальних закладів (на сьогодні репозитарії функціонують у всіх бібліотеках об'єднання, крім бібліотеки ХКТЕІ, загальна кількість представлених у репозитаріях документів на середину 2023р. становить 31889: ХНУ – 13762, ЗВО «ПДУ» - 11316, К-ПНУ – 6013, ХГПА – 727, ХУУП - 71).

З 2017 року Наказом Міністерства освіти і науки України від 19.09.2017 року за №186 бібліотеки Хмельниччини включено до переліку вищих навчальних закладів і наукових установ, яким надається доступ до Web of Science. Наразі усі бібліотеки МО отримали доступ до міжнародних БД Web of Science та Scopus, на сайтах і сторінках книгозбірень з'явилися нові розділи — Web of Science і Scopus.

Сьогодні бібліотеки методичного об'єднання накопичили чималий досвід впровадження комп'ютерних технологій у традиційні бібліотечні процеси. У книгозбірнях організовані електронні читальні зали, а використання інтернет-технологій привело до створення систем, які забезпечують доступ до наукових та навчальних повнотекстових інформаційних ресурсів в режимі онлайн [5,

с. 144-149]. Діяльність МО сприяла організації в бібліотеках дистанційної роботи та онлайн-обслуговування користувачів під час карантинних обмежень, спричинених пандемією COVID-19. Через вебсайти, сторінки на сайтах навчальних закладів та соціальні мережі бібліотеками до читачів доводилася інформація про контакти, за якими можна отримати ту чи іншу послугу, забезпечувався доступ до повнотекстових БД, електронних варіантів навчальних посібників, надавалися онлайн-консультації з користування базами даних, здійснювалося інформування про вебінари, заходи, нові надходження, віртуальні виставки тощо. У режимі відеоконференцій (у застосунку ZOOM) зі студентами проводилися просвітницькі заходи, а з фахівцями бібліотек - заняття з підвищення кваліфікації, конференції, семінари тощо.

Проаналізувавши роботу бібліотек методичного об'єднання із впровадження автоматизації, можна із впевненістю сказати, що книгозбірні пройшли складний, але успішний шлях розвитку у цьому напрямі. Застосування інформаційних технологій у бібліотечні процеси стало підґрунтям для забезпечення принципово нового рівня організації роботи книгозбірень, дозволило їм якісно задовольнити зростаючі запити студентів та науковців, відповідати сучасному рівню освіти. Разом із тим автоматизація залишатиметься однією з актуальних тем та впливатиме на бібліотечну сферу, адже з кожним роком з'являється все більше нових технологій та комунікаційних систем, які сприятимуть подальшим змінам у функціях та послугах бібліотек відповідно до потреб сьогодення. А відомості про початок автоматизації в бібліотеках, подолання ними труднощів, пов'язаних із цим процесом, дають можливість не лише оцінити масштаби змін, але й побудувати ефективну стратегію подальшого розвитку книгозбірень.

Список використаних джерел

1. Айвазян О. Б. Розвиток бібліотек закладів вищої освіти Хмельниччини за роки незалежності України. *Українська незалежність: 30 років поступу* :

матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 18 серп. 2021 р.). Житомир : Видавничий дім “Бук-Друк”, 2021. С. 388–398.

2. Глухенька В. О., Фоміних В. В. Історія автоматизації бібліотеки Технологічного університету Поділля. *Скарбниця знань університету*. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О. Б. Айвазян, К. А. Чабан. Хмельницький, 2002. С. 55–63.

3. Звіти про роботу бібліотек закладів вищої освіти Хмельницького методичного об’єднання. Хмельницький, 2001-2022 рр.

4. Мацей О. О. Нові бібліотечні послуги та сервісні інновації: пошук можливостей (за результатами анкетного опитування працівників бібліотек методичного об’єднання «Готовність бібліотекарів до змін та оцінка стану інноваційної діяльності бібліотеки»). *Бібліотека в освітньому просторі* : інформ. бюл. Хмельницький : ХНУ, 2010. № 10 : Інноваційна діяльність бібліотек вищих закладів освіти Хмельниччини. С. 65–80.

5. Мацей О. О. Хмельницьке обласне методичне об’єднання: багатогранність форм діяльності та єдина мета. *Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство*. Кам’янець-Подільський, 2018. Вип. 5. С. 144–149.

The article collects information about the automation of libraries of higher education institutions of Khmelnytskyi, which are part of the regional methodical association, the transformation of their traditional work into modern information centers is tracked.

Key words: Libraries of institutions of higher education, professional development, automation of library processes, ABIS, Internet technologies, library websites, databases, electronic catalog, electronic library, corporate cooperation, remote service.